

УДК 37.015.31:159.928-053.6:355.01

DOI: [https://doi.org/10.63437/3083-6433-2026-1\(36\)-11](https://doi.org/10.63437/3083-6433-2026-1(36)-11)

Аніщенко Наталія, кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник відділу діагностики обдарованості, Інститут обдарованої дитини НАПН України, м. Київ, Україна	Anishchenko Nataliia, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Research Fellow, Department of Giftedness Diagnostics, Institute of Gifted Child of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine
---	--

 <https://orcid.org/0000-0003-4823-9750>

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ РЕСУРСІВ ОБДАРОВАНОСТІ ЛІЦЕЙСТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація.

У статті розкрито психолого-педагогічні засади розвитку ресурсів обдарованості ліцейстів в умовах воєнного стану. Обґрунтовано, що сучасне розуміння обдарованості виходить за межі трактування високих академічних показників і визначає її як динамічну систему внутрішніх ресурсів особистості, розвиток якої потребує цілеспрямованого педагогічного стимулювання та психологічної підтримки. Уточнено зміст поняття «ресурси обдарованості» та виокремлено особливості їхнього функціонування в умовах воєнного стану, що супроводжуються чинниками психоемоційного перевантаження, вимушеного переміщення, дистанційного навчання, ризику фізичної та інформаційної небезпеки. Запропоновано систему педагогічних умов і методичних рекомендацій щодо розвитку ресурсів обдарованості ліцейстів в умовах воєнного стану. Підсумовано, що цілісний психолого-педагогічний супровід є чинником збереження та продуктивного розвитку обдарованої особистості в умовах суспільних викликів.

Ключові слова: обдарованість; ресурси обдарованості; ліцейсти; психолого-педагогічні засади; педагогічний супровід; воєнний стан; стресостійкість; індивідуальна освітня траєкторія; психологічне благополуччя.

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF DEVELOPING GIFTEDNESS RESOURCES IN LYCEUM STUDENTS UNDER MARTIAL LAW

Summary.

The article reveals the psychological and pedagogical foundations of developing giftedness resources in lyceum students under martial law. It is substantiated that the modern understanding of giftedness goes beyond the interpretation of high academic achievement and defines it as a dynamic system of internal personal resources – cognitive, motivational, creative, emotional and volitional, and social and personal – whose development requires purposeful pedagogical stimulation and psychological support.

The content of the concept of “giftedness resources” is clarified, and the specific features of their functioning in wartime conditions are revealed, including psycho-emotional overload, forced displacement, distance learning, and risks related to physical and informational insecurity.

The psychological foundations of developing giftedness resources are identified: preserving psychological well-being, forming stress resistance and motivational stability, developing emotional self-regulation, a sense of safety, and an awareness of the meaningfulness of educational activity.

The pedagogical foundations are also outlined: individualization of the educational trajectory, intellectual enrichment of educational content, a flexible combination of face-to-face, distance, and blended forms of learning, mentoring support, research and creative activities, and psychological and pedagogical partnership between the family and the educational institution.

A system of pedagogical conditions and methodological recommendations for developing giftedness resources in lyceum students under martial law is proposed. It is concluded that holistic psychological and pedagogical support is a key factor in preserving and productively developing gifted personality in times of societal challenges.

Keywords: *giftedness, giftedness resources; lyceum students; psychological and pedagogical foundations; pedagogical support; martial law; stress resistance; individual educational trajectory; psychological well-being.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку української освіти характеризується глибокою трансформацією всіх її компонентів, що зумовлено викликами воєнного стану. Повномасштабна війна суттєво змінила й освітнє середовище ліцею, актуалізувавши потребу збереження та цілеспрямованого розвитку ресурсів обдарованості учнів в умовах загроз фізичній безпеці, дистанційного та змішаного навчання, вимушеного переміщення значної частини здобувачів освіти, а також психоемоційного навантаження та тривалого стресу. У таких обставинах перед педагогічною спільнотою постає завдання не лише забезпечити неперервність освітнього процесу, а й створити психологічно безпечне, інтелектуально насичене середовище, у якому обдаровані ліцеїсти зберігають мотивацію до пізнання, здатність до творчої самореалізації та власну освітню перспективу.

Загальновідомо, що особливістю обдарованих ліцеїстів є підвищена пізнавальна активність, інтенсивність переживань, чутливість до соціальних і суспільно-політичних подій, прагнення до осмислення довкілля. З огляду на це, емоційно-психологічні наслідки воєнного стану в учнів цієї категорії проявляються не лише як ситуативна тривожність, а й як ризики втрати внутрішньої мотивації, виснаження пізнавальних ресурсів, зниження продуктивності інтелектуальної діяльності [9; 13]. Водночас обдарованість має потужний адаптивний потенціал, реалізація якого потребує системного психолого-педагогічного супроводу. Тому розроблення психолого-педагогічних засад розвитку ресурсів обдарованості ліцеїстів в умовах воєнного стану набуває не лише теоретичної, а й практичної значущості, що зумовлює актуальність обраної проблематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема обдарованості та її розвитку в освітньому процесі є предметом тривалих наукових пошуків. Концептуальні засади психології обдарованості розроблено у працях О. Антонової [1], О. Кульчицької [5], В. Моляка [6], а також інших вітчизняних дослідників, у яких обдарованість трактується як інтегральна якість особистості, що поєднує когнітивні, мотиваційні та творчі компоненти. Сучасне розуміння обдарованості представлене в моделях Ф. Ганьє (диференційована модель обдарованості й таланту) [17], К. Геллер (Мюнхенська модель) [18] та Дж. Рензулі (тріадна концепція обдарованості) [22], що визначають обдарованість як систему динамічних ресурсів, які потребують освітньої актуалізації.

Психолого-педагогічні засади супроводу обдарованих учнів у закладах загальної середньої освіти ґрунтовно опрацьовано в дослідженнях О. Дубасенюк [2], О. Музики [7], С. Сисоевої [12] та ін., у яких розкрито теоретико-методологічні підходи до особистісно-орієнтованого навчання, формування пізнавальної самостійності та творчої активності. Питанням розвитку інтелектуальної обдарованості ліцеїстів, їхньої дослідницької діяльності та творчого потенціалу присвячено наукові розвідки О. Завгородньої [3] та В. Рибалки [11], які наголошують на ролі диференціації освітнього процесу, наставництва та індивідуалізації навчальних маршрутів.

В умовах воєнного стану особливої актуальності набувають праці, присвячені психологічній стійкості учнів та підтримці їхнього психічного здоров'я. Дослідження Національної академії

педагогічних наук України [8; 9], Інституту обдарованої дитини НАПН України [4], аналітичні узагальнення О. Топузова та М. Головка та О. Локшина [13] обґрунтовують необхідність комплексного супроводу здобувачів освіти в кризових умовах. Серед зарубіжних розробок значущими є рекомендації UNESCO [25], OECD [20; 21], ECHA (European Council for High Ability) [15] та Європейської Комісії [16] щодо підтримки талановитих здобувачів освіти в умовах суспільних потрясінь, концепція освітнього резильєнсу (educational resilience) у працях Е. Мастен [19] і Л. Терон [23], рекомендації Л. Дарлінг-Гаммонд [14] і К. А. Томлінсон [24] щодо диференційованого навчання.

Попри значну кількість досліджень, проблема цілісного психолого-педагогічного забезпечення розвитку ресурсів обдарованості саме ліцеїстів у специфічних умовах воєнного стану залишається недостатньо опрацьованою, що зумовлює потребу системного теоретичного та методичного узагальнення.

Мета статті – обґрунтувати психолого-педагогічні засади розвитку ресурсів обдарованості ліцеїстів в умовах воєнного стану та визначити педагогічні умови, які забезпечують їхню ефективну реалізацію в освітньому просторі сучасного ліцею.

Виклад основного матеріалу. У сучасній педагогічній науці обдарованість розглядається як інтегральна, динамічна та полікомпонентна характеристика особистості, що проявляється в особливо високих можливостях пізнавальної, творчої, дослідницької або соціальної діяльності та супроводжується підвищеною мотивацією до самореалізації [1; 6; 22]. В освітньому середовищі ліцею, орієнтованому на профільне поглиблене навчання, обдарованість учня набуває специфічних форм і потребує особливих умов педагогічного забезпечення.

У нашому дослідженні поняття «ресурси обдарованості» розглядаємо як цілісну систему внутрішніх можливостей особистості, що детермінують її здатність до інтелектуальної, творчої, дослідницької та соціальної самореалізації [3; 7; 11]. До головних компонентів зазначеної системи нами зараховано: когнітивний (пізнавальна активність, гнучкість мислення, здатність до розв’язання проблем, дослідницька допитливість), мотиваційний (внутрішня навчальна мотивація, прагнення до досягнення, освітня перспектива), креативний (творча уява, оригінальність, дивергентне мислення, продуктивність ідей), емоційно-вольовий (саморегуляція, наполегливість, стресостійкість, толерантність до невизначеності), особистісно-рефлексивний (самооцінка, самосвідомість, ціннісні орієнтири, відповідальне ставлення до власних результатів), соціально-комунікативний (готовність до взаємодії, лідерство, культура діалогу, командна співпраця) [5; 18].

Варто зазначити, що воєнний стан суттєво впливає на функціонування зазначених ресурсів [9; 13; 19]. Аналіз психолого-педагогічних досліджень і практичний досвід закладів освіти дає змогу виокремити такі чинники впливу: психоемоційного перевантаження (хронічна тривога, страх, втома, вторинна травматизація, переживання безсилля); переміщення та зміни середовища (втрата звичного освітнього та соціального оточення, адаптація до нових закладів освіти, необхідність налагодження нових міжособистісних зв’язків); дистанційного та змішаного навчання (нерівномірний доступ до освітніх ресурсів, технічні обмеження, відсутність безпосереднього педагогічного контакту, ризики цифрової втоми); інформаційного перевантаження (інтенсивний потік новин, маніпулятивний контент, необхідність розвитку медіаграмотності та критичного сприйняття інформації); зміненої перспективи (ускладнення довгострокового планування освітньої діяльності, нестабільність очікувань, зміна професійних та особистих орієнтирів). Сукупний вплив цих чинників формує специфічний контекст, у якому педагогічна підтримка обдарованих ліцеїстів має спиратися на психологічно вивірені, гнучкі та системні підходи.

Психологічні засади розвитку ресурсів обдарованості ліцеїстів в умовах воєнного стану охоплюють групу взаємопов’язаних принципів і підходів, спрямованих на збереження особистісної цілісності учня та підтримку його внутрішнього потенціалу. До провідних психологічних засад варто зарахувати такі:

– психологічна безпека освітнього середовища, що передбачає створення в ліцеї атмосфери довіри, прийняття, передбачуваності та емоційного захисту, у якій учень не зазнає тиску, надмірних оцінних порівнянь, страху припуститися помилки. Психологічна безпека є базовою умовою активізації ресурсів обдарованості, оскільки лише за відчуття внутрішньої стабільності можливою є вільна творча та дослідницька активність;

– формування стресостійкості та емоційної саморегуляції, що спрямоване на розвиток здатності учня усвідомлено розпізнавати власні емоційні стани, керувати тривогою, відновлювати ресурс після інтенсивного навчального чи стресового навантаження, застосовувати техніки психофізичної саморегуляції. Розвиток стресостійкості розглядається як один із ключових компонентів освітнього резильєнсу обдарованої особистості в умовах війни [19; 23];

– підтримка внутрішньої навчальної мотивації передбачає опору на пізнавальний інтерес учня, надання йому можливості вибору, зосередження на змістовій значущості діяльності, а не лише на зовнішніх результатах [7]. В умовах воєнного стану внутрішня мотивація стає головним чинником збереження стійкості освітньої поведінки, оскільки традиційні зовнішні мотиватори, зокрема статус, перспектива чи нагороди, тимчасово втрачають частину своєї регулятивної сили;

– сенсотвірна освітня діяльність, що орієнтує педагога на створення таких навчальних ситуацій, у яких учень виявляє особистісний сенс пізнання, бачить зв'язок навчальних завдань із власним життям, ціннісними орієнтирами, майбутньою професійною та громадянською перспективою [25]. Усвідомлення сенсу діяльності є потужним психологічним ресурсом, що компенсує дію стресових чинників;

– індивідуально-психологічний супровід, що реалізується через систематичну діагностику психоемоційного стану обдарованого учня, своєчасне виявлення проявів дезадаптації, втрати інтересу, емоційного виснаження, підвищеної тривожності та забезпечення психологічного консультування та корекційної підтримки практичним психологом ліцею;

– розвиток рефлексивної самосвідомості передбачає формування в учня вмінь усвідомлено аналізувати власну освітню діяльність, оцінювати результати, окреслювати ресурси розвитку, а також переосмислювати труднощі. Рефлексія стає чинником інтеграції особистого досвіду та запобігає його фрагментації під впливом психотравматичних подій.

Натомість педагогічні засади розвитку ресурсів обдарованості ліцеїстів в умовах воєнного стану логічно доповнюють зазначений психологічний фундамент і визначають організаційно-методичний вимір освітнього процесу. Окреслимо більш ґрунтовно головні педагогічні засади.

Засада індивідуалізації освітньої траєкторії передбачає побудову персоналізованого освітнього маршруту обдарованого ліцеїста з урахуванням його пізнавальних інтересів, рівня підготовки, темпу засвоєння матеріалу, типу обдарованості та поточного психоемоційного стану [24]. Індивідуальна освітня траєкторія є інструментом гнучкого реагування на нестабільність зовнішніх умов і дає змогу учневі продовжувати інтелектуальне зростання навіть за змін формату навчання [20].

Засада інтелектуального ускладнення змісту навчання реалізується через використання завдань підвищеного рівня складності, проблемно-пошукових методів, дослідницьких технологій, кейс-методу, міжпредметної інтеграції, проєктної діяльності [2; 14; 21]. Особливо важливим в умовах воєнного стану є збереження інтелектуального виклику для обдарованого учня, оскільки відсутність складного, змістово насиченого освітнього матеріалу зумовлює втрату пізнавального інтересу та зниження активності.

Засада варіативності освітніх форм полягає в гнучкому поєднанні очного, дистанційного, змішаного та асинхронного форматів навчання залежно від реальних умов безпеки, технічних можливостей і психофізичного стану здобувачів освіти. Варіативність забезпечує неперервність освітнього процесу і водночас дає змогу враховувати індивідуальні обставини, у яких перебуває кожен ліцеїст.

Засада дослідницько-творчої спрямованості освітньої діяльності реалізується через залучення обдарованих ліцеїстів до виконання навчально-дослідницьких проєктів, написання наукових повідомлень, участі в інтелектуальних турнірах, конференціях, конкурсах Малої академії наук (МАН) України, творчих майстернях, інтегрованих STEAM-завданнях [10; 22]. Дослідницько-творча діяльність актуалізує когнітивний і креативний ресурси обдарованості, формує продуктивне переживання власного успіху, сприяє відновленню внутрішньої мотивації.

Засада наставницького супроводу передбачає системну індивідуальну педагогічну підтримку учня з боку вчителя-наставника, який допомагає визначати освітні цілі, добирати змістовно значущі завдання, планувати навчальну діяльність, проводити рефлексивний аналіз досягнень. У воєнних умовах наставник виконує додаткову функцію значущого дорослого, що забезпечує учневі відчуття стабільності та підтримки.

Засада психолого-педагогічного партнерства реалізується через взаємодію вчителів-предметників, класного керівника, практичного психолога, соціального педагога, адміністрації ліцею та батьків [8; 16]. Лише міждисциплінарна взаємодія дає змогу забезпечити цілісний супровід обдарованого учня, своєчасно виявляти ризики, координувати підтримку, поєднувати освітні та психологічні втручання.

Засада безпечного цифрового середовища передбачає організацію дистанційного та змішаного навчання у форматі, що поєднує доступність освітніх ресурсів, методичну виваженість цифрових інструментів, кібербезпеку та психогігієну онлайн-навчання. Особливу увагу варто приділяти запобіганню цифровій втомі обдарованих учнів, формуванню навичок медіаграмотності та критичного аналізу інформації.

Засада громадянсько-ціннісного виховання розглядається як ціннісно-сміслова рамка усього освітнього процесу. В умовах воєнного стану розвиток обдарованої особистості нерозривно пов'язаний із формуванням громадянської ідентичності, ціннісного ставлення до Батьківщини, відповідальності за майбутнє України, готовності реалізовувати власний інтелектуальний потенціал у контексті повоєнного відновлення держави.

Реалізація зазначених засад у практиці сучасного ліцею потребує дотримання низки педагогічних умов таких, як: створення психологічно безпечного освітнього середовища; забезпечення гнучкого освітнього розкладу з урахуванням повітряних тривог, перебоїв в електропостачанні та зв'язку; систематичне використання діагностичних і моніторингових методик для відстеження стану ресурсів обдарованості учня; інтеграція в освітній процес елементів психоедукації та психогігієни; організація системного методичного супроводу педагогів, які працюють з обдарованими учнями; партнерська взаємодія з родинами здобувачів освіти; розширення можливостей участі ліцеїстів у національних і міжнародних освітніх ініціативах, олімпіадах, конкурсах, дослідницьких програмах тощо.

На основі узагальнення сучасного педагогічного досвіду варто визначити систему методичних рекомендацій для педагогів ліцею щодо розвитку ресурсів обдарованості ліцеїстів в умовах воєнного стану. Насамперед доцільно розпочинати кожне навчальне заняття з короткої «емоційної регуляції»: 1–2-хвилинної вправи на стабілізацію уваги, дихальної техніки, налаштування на пізнавальну діяльність. Це дасть змогу учневі усвідомлено перейти зі стану тривожного очікування в режим продуктивної інтелектуальної роботи.

Окрім того, необхідно систематично використовувати завдання відкритого типу, які передбачають варіативність відповідей, можливість вибору способу виконання та формату представлення результату. Такі завдання активізують когнітивний і креативний ресурси, підтримують пізнавальну автономію, сприяють відчуттю особистої значущості освітньої діяльності.

Також під час роботи з обдарованими ліцеїстами варто забезпечувати поєднання дослідницької, проєктної та творчо-продуктивної діяльності. Доцільно залучати учнів до підготовки наукових мінідосліджень, участі у програмах МАН України, всеукраїнських та міжнародних учнівських конкурсах, інтелектуальних дебатах, дискусійних клубах. Така діяльність формує освітню

перспективу, сприяє відновленню мотиваційного ресурсу та усвідомленню особистого внеску в загальну справу.

Доцільно впроваджувати індивідуальні освітні маршрути, що охоплюють персоналізовані завдання різного рівня складності, можливість випереджального вивчення матеріалу, додаткові освітні модулі та наставницькі консультації. У межах індивідуального маршруту обов'язковою складовою є рефлексивна сесія, на якій учитель і учень спільно аналізують динаміку розвитку, визначають ресурси та коригують напрям подальшої роботи.

Окрім того, важливим методичним інструментом є створення ситуацій психологічної безпеки та інтелектуального успіху. Учитель уникає публічного оцінного порівняння учнів, надає простір для висловлення сумнівів і запитань, відзначає не лише результати, а й сам процес інтелектуального пошуку, прояви оригінальності, наполегливості, готовності пробувати нове.

З огляду на нерівномірність умов навчання, варто рекомендувати ширше застосовувати асинхронні формати: попереднє самостійне опрацювання навчальних матеріалів, дослідницькі завдання, відкладені дискусії в освітніх платформах, банки інтелектуальних викликів. Такий підхід дає змогу учневі працювати у власному темпі, незалежно від ситуативних обставин, а також зберігати стабільність освітньої діяльності.

У роботі з обдарованими ліцеїстами доцільно інтегрувати елементи громадянської освіти, а саме дослідницькі завдання, що пов'язані з проблемами повоєнного відновлення України, культурною спадщиною, розвитком регіонів, екологічною безпекою та цифровою трансформацією. Така ціннісна рамка надає інтелектуальній діяльності особистого смислу та посилює мотиваційний ресурс.

Також особливу увагу варто приділяти партнерській взаємодії з батьками. У цьому контексті важливими є тематичні батьківські зустрічі щодо особливостей розвитку обдарованих дітей у воєнних умовах, рекомендації з організації домашнього навчального простору, профілактики емоційного перевантаження, підтримки навчальної мотивації, побудови довірливого діалогу. Це важливо, адже саме сім'я постає одним із головних ресурсів стабільності для обдарованої особистості в умовах війни.

У методичній практиці ліцею доцільно системно використовувати інноваційні підходи, серед яких варто згадати дослідницько-пошукове навчання (Inquiry-Based Learning), інтегроване STEAM-збагачення [10; 15], перевернутий клас (Flipped Classroom), кейс-метод, гейміфікацію, метод творчої продуктивності, моделювання проблем майбутнього (Future Problem Solving), елементи цифрового розширеного навчання (AR) [21]. Зазначені підходи забезпечують інтелектуальне ускладнення змісту навчання та підтримують високий рівень когнітивної залученості учнів навіть в умовах нестабільних обставин.

Насамкінець необхідно забезпечити систематичну психолого-педагогічну рефлексію самого педагога, зокрема участь у методичних семінарах, психологічних супервізіях, навчальних програмах із підтримки психоемоційного здоров'я. Учитель, який перебуває в стані емоційного виснаження, не здатен повноцінно реалізовувати функції педагогічного супроводу обдарованих учнів. Тому турбота про професійне благополуччя педагога є невіддільною педагогічною умовою ефективного функціонування системи.

Зазначені психологічні та педагогічні засади в поєднанні з визначеними умовами та методичними рекомендаціями утворюють цілісну модель психолого-педагогічного супроводу розвитку ресурсів обдарованості ліцеїстів в умовах воєнного стану. Її ключовими ознаками є системність, гнучкість, ціннісна спрямованість, особистісна орієнтація, інтегративність та ресурсна логіка побудови освітнього процесу.

Висновки. Здійснений теоретичний аналіз дає змогу констатувати, що розвиток ресурсів обдарованості ліцеїстів в умовах воєнного стану є складним, багатовимірним процесом, що потребує цілісної психолого-педагогічної основи. Обдарованість у сучасному науковому дискурсі трактується як динамічна система внутрішніх ресурсів особистості: когнітивних, мотиваційних, креативних, емоційно-вольових, особистісно-рефлексивних і соціально-комунікативних, ефективна

актуалізація яких в умовах війни потребує цілеспрямованого педагогічного стимулювання, психологічної підтримки та сенсотвірного освітнього середовища.

Психологічними засадами розвитку ресурсів обдарованості ліцеїстів є психологічна безпека освітнього середовища, формування стресостійкості та емоційної саморегуляції, підтримка внутрішньої навчальної мотивації, сенсотвірний характер освітньої діяльності, індивідуально-психологічний супровід, розвиток рефлексивної самосвідомості. Педагогічними засадами визначено індивідуалізацію освітньої траєкторії, інтелектуальне ускладнення змісту навчання, варіативність освітніх форм, дослідницько-творчу спрямованість, наставницький супровід, психолого-педагогічне партнерство, безпечне цифрове середовище та громадянсько-ціннісний характер виховного впливу.

Впровадження запропонованих засад у практику сучасного українського ліцею забезпечує неперервність освітнього процесу, збереження мотивації учнів, поглиблення інтелектуального розвитку та психологічну стійкість обдарованої особистості в умовах суспільних потрясінь. Перспективи подальших досліджень полягають в емпіричній верифікації запропонованої моделі психолого-педагогічного супроводу, розробленні діагностичного інструментарію оцінювання ресурсів обдарованості учнів в умовах воєнного стану та обґрунтуванні стратегії повоєнного відновлення системи роботи з обдарованими ліцеїстами.

Використані літературні джерела

1. Антонова О. Є. Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу: монографія. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2020. 460 с.
2. Дубасенюк О. А. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Каравела, 2018. 400 с.
3. Завгородня О. В. Психологія обдарованої особистості: теорія і практика: монографія. Київ: Слово, 2021. 312 с.
4. Освіта обдарованих дітей в умовах воєнного стану: аналітичні матеріали. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2023. 96 с.
5. Кульчицька О. І. Психологія обдарованої особистості. Київ: Слово, 2019. 248 с.
6. Моляко В. О. Творча обдарованість і виховання творчої особистості: вибрані праці. Київ: Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2020. 384 с.
7. Музика О. Л. Ціннісно-мотиваційні засади розвитку обдарованої особистості: монографія. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2021. 286 с.
8. Психолого-педагогічний супровід розвитку обдарованих дітей в умовах сучасного освітнього середовища: методичні рекомендації. Київ: Національна академія педагогічних наук України, 2022. 84 с.
9. Освіта України в умовах воєнного стану: аналітична доповідь. Київ: Національна академія педагогічних наук України, 2023. 124 с.
10. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти). Київ: Міністерство освіти і науки України, 2020. 18 с.
11. Рибалка В. В. Психологія розвитку творчо обдарованої особистості. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2019. 320 с.
12. Сисоєва С. О. Педагогічні технології у сучасному освітньому процесі. Київ: Слово, 2021. 312 с.
13. Топузов О. М., Головка, М., Локшина, О. Освітні втрати в період воєнного стану: проблеми діагностики та компенсації. *Український педагогічний журнал*. 1, С. 5–13. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-1-5-13>.
14. Darling-Hammond L. *Powerful Learning: What We Know About Teaching for Understanding*. San Francisco: Jossey-Bass, 2020. 256 p.
15. European Council for High Ability. *Gifted Education and Talent Support in Europe*. Brussels, 2022. 154 p.
16. European Commission. *Supporting Gifted Learners in School Education*. Brussels, 2021. 132 p.
17. Gagné F. From Genes to Talent: The DMGT/CMTD Perspective. *Revista de Educación*. 2020. No. 388. P. 17–43. DOI: <https://doi.org/10.4438/1988-592X-RE-2015-368-289>.

18. Heller K. A. The Munich Model of Giftedness and Talent. *International Handbook on Giftedness*. Dordrecht: Springer, 2019. P. 147–170. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511610455.010>.
19. Masten A. S., Motti-Stefanidi F. Multisystem Resilience for Children and Youth in Disaster: Reflections in the Context of COVID-19. *Adversity and Resilience Science*. 2020. Vol. 1. P. 95–106. DOI: <https://doi.org/10.1007/s42844-020-00010-w>.
20. OECD. Future of Education and Skills 2030: OECD Learning Compass 2030. Paris: OECD Publishing, 2021. 45 p.
21. OECD. Nurturing Creative Thinking in Education. Paris: OECD Publishing, 2023. 286 p.
22. Renzulli J. The Three-Ring Conception of Giftedness: A Developmental Model for Promoting Creative Productivity. In: *Conceptions of Giftedness and Talent*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2021. P. 246–279. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511610455.015>.
23. Theron L. C. Resilience of Sub-Saharan Children and Adolescents: A Scoping Review. *Transcultural Psychiatry*. 2020. Vol. 57 (1). P. 192–211. DOI: <https://doi.org/10.1177/1363461520938916>.
24. Tomlinson C. A. How to Differentiate Instruction in Academically Diverse Classrooms. 3rd ed. Alexandria: ASCD, 2023. 232 p.
25. UNESCO. Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education. Paris: UNESCO Publishing, 2021. 186 p.

References

1. Antonova, O. Ye. (2020). Obdarovanist: dosvid istorichnoho ta porivnialnoho analizu [Giftedness: experience of historical and comparative analysis]. Zhytomyr. 460 p. [in Ukrainian].
2. Dubaseniuk, O. A. (2018). Pedahohika vyshchoi shkoly [Pedagogy of higher school]. Kyiv. 400 p. [in Ukrainian].
3. Zavorodnia, O. V. (2021). Psykholohiia obdarovanoi osobystosti: teoriia i praktyka [Psychology of a gifted personality: theory and practice]. Kyiv. 312 p. [in Ukrainian].
4. (2023). Osvita obdarovanykh ditei v umovakh voiennoho stanu: analitychni materialy [Education of gifted children in the conditions of martial law: analytical materials]. Kyiv. 96 p. [in Ukrainian].
5. Kulchytska, O. I. (2019). Psykholohiia obdarovanoi osobystosti [Psychology of a gifted personality]. Kyiv. 248 p. [in Ukrainian].
6. Moliako, V. O. (2020). Tvorchia obdarovanist i vykhovannia tvorchoi osobystosti: vybrani pratsi [Creative giftedness and education of a creative personality: selected works]. Kyiv. 384 p. [in Ukrainian].
7. Muzyka, O. L. (2021). Tsinnisno-motyvatsiini zasady rozvytku obdarovanoi osobystosti [Value-motivational principles of the development of a gifted personality]. Zhytomyr. 286 p. [in Ukrainian].
8. (2022). Psykholoho-pedahohichniy suprovod rozvytku obdarovanykh ditei v umovakh suchasnoho osvitnyoho seredovyshcha: metodychni rekomendatsii [Psychological and pedagogical support for the development of gifted children in the modern educational environment: methodical recommendations]. Kyiv. 84 p. [in Ukrainian].
9. (2023). Osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: analitychna dopovid [Education of Ukraine in the conditions of martial law: analytical report]. Kyiv. 124 p. [in Ukrainian].
10. (2020). Kontseptsiiia rozvytku pryrodnycho-matematychnoi osvity (STEM-osvity) [The concept of development of natural and mathematical education (STEM education)]. Kyiv. 18 p. [in Ukrainian].
11. Rybalka, V. V. (2019). Psykholohiia rozvytku tvorcho obdarovanoi osobystosti [Psychology of development of a creatively gifted personality]. Kyiv. 320 p. [in Ukrainian].
12. Sysoieva, S. O. (2021). Pedahohichni tekhnolohii u suchasnomu osvitnomu protsesi [Pedagogical technologies in the modern educational process]. Kyiv. 312 p. [in Ukrainian].
13. Topuzov, O. M., Holovko, M., & Lokshyna, O. (2023). Osvitni vtraty v period voiennoho stanu: problemy diahnostryky ta kompensatsii [Educational losses during the period of martial law: problems of diagnosis and compensation]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal – Ukrainian Educational Journal*. 1, 5-13. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-1-5-13>. [in Ukrainian].
14. Darling-Hammond, L. (2020). Powerful Learning: What We Know About Teaching for Understanding. San Francisco. 256 p.

15. European Council for High Ability. (2022). Gifted Education and Talent Support in Europe. Brussels. 154 p.
16. European Commission. (2021). Supporting Gifted Learners in School Education. Brussels. 132 p.
17. Gagné, F. (2020). From Genes to Talent: The DMGT/CMTD Perspective. *Revista de Educación*, (388), 17-43. DOI: <https://doi.org/10.4438/1988-592X-RE-2015-368-289>.
18. Heller, K. A. (2019). The Munich Model of Giftedness and Talent. In *International Handbook on Giftedness*. Dordrecht. 147-170. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511610455.010>.
19. Masten, A. S., & Motti-Stefanidi, F. (2020). Multisystem Resilience for Children and Youth in Disaster: Reflections in the Context of COVID-19. *Adversity and Resilience Science*, 1, 95-106. DOI: <https://doi.org/10.1007/s42844-020-00010-w>.
20. (2021). Future of Education and Skills 2030: OECD Learning Compass 2030. Paris. 45 p.
21. (2023). Nurturing Creative Thinking in Education. Paris. 286 p.
22. Renzulli, J. (2021). The Three-Ring Conception of Giftedness: A Developmental Model for Promoting Creative Productivity. In *Conceptions of Giftedness and Talent* (2nd ed.). Cambridge. 246-279. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511610455.015>.
23. Theron, L. C. (2020). Resilience of Sub-Saharan Children and Adolescents: A Scoping Review. *Transcultural Psychiatry*, 57(1), 192-211. DOI: <https://doi.org/10.1177/1363461520938916>.
24. Tomlinson, C. A. (2023). *How to Differentiate Instruction in Academically Diverse Classrooms* (3rd ed.). Alexandria. 232 p.
25. (2021). Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education. UNESCO. Paris, 186 p.

Прийнято 22 квітня 2026 року.

Затверджено 13 квітня 2026 року.

Опубліковано 31 травня 2026 року.

Матеріал ліцензується на умовах міжнародної ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0).